

Smeden

P. S. Krøyer: Smedjen i Hornbæk. 1873

Han hed aldrig andet end 'smed'. Ikke blot fordi, han nu var den eneste Før han overtog huset og essen efter 'svenskeren', lå der faktisk endnu en smedje lige overfor. En fejde mellem to gårdmænd, hvis stuehuse lå som spejlbilleder af hinanden på hver sin side af den smalle vej, der førte alle steder hen og alligevel ingen steder hen, havde ført til en ejendommelig indretning. Den ene gårdmand havde i trodsighed indrettet sin egen smedje overfor 'svenskeren'.

Hvorom alting var, de to smede levede venskabeligt og tilsyneladende godt nok overfor hinanden. Dengang var der meget at lave for en nogenlunde habil smed. Det var før traktorens brummen for evigt forandrede lydkulisserne på landet, og manganen en hestehov blev prentet i den sandede vej ved smedjerne. For ikke at nævne alle de mærkværdige maskiner og indretninger, der

fandtes på husmandsstederne og gårdene, hvoraf de fleste syntes at være blevet konstrueret af en blanding af jern, læder, træ og bindegarn.

Men nu var vores smed ene hane i en kurvfuld af evigt forventningsfulde og krævende bønder. Og bøndernes koner, for den sags skyld, da smeden var lige så ferm til at reparere en symaskine som at skæfte en skovl eller svejse på en harve. Eller for den sags skyld at få sat en cykel eller knallert i stand igen.

'Smed' var en ærestitel. Bageren og slagteren hed 'bager Mogensen' og 'slagter Frederiksen'. Smeden var trods alt noget af en mytologisk skikkelse fra urtiden, den, der kunne betvinge ild og jern og faktisk også førhen trylle jern frem fra myremalmen. Vores smed var også kyndig vedrørende vand. Han kunne vise vand, han kendte vandårerne under jorden, han kunne tæmme vand og gøre det tjenligt til stuehus, stald og mark.

Smedjen selv var et ydmygt sted i forhold til de kunster, der udfoldede sig derinde. Rummet var ikke meget større end en rimelig pæn garage, med en stige op til 'kontoret', der lå ovenpå, hvor han ordnede de regnskaber, han ind imellem fik tid til. Tid havde han egentlig ikke meget af, da han var bundet af årstiderne med deres gøremål: plove og harver og seletøj skulle repareres om efteråret og foråret, såmaskiner og radrensere og hakke skulle også laves, vand skulle skaffes i de tørre somre, selvbindere og de nyere høstmaskiner skulle reddes i en fart i høsten. Det var også ham, der kiggede ud til genstridige varmeapparater og centralfyr i bidende frost. Nat og dag, 24/7 som det i dag hedder, og hans store, sorte Volvo med bagagerummet fuldt af værktøj kørte området lige så tynd som doktorens Opel Kaptajn.

Der skulle der alligevel skaffes tid til de opfindelser, der langsomt som en edderkops konstruktion udviklede sig i hans hjerne, mens han bøvlede med et kedeligt stykke manuelt arbejde. Imens førte han en knapt hørlig samtale med sig selv. De første ti opfindelser blev skabt i den lavloftede bygning, altid med døren åben til køkkenet – gennem et smalt bryggers – hvor smedens Alvilda næsten altid kunne ses ved komfuret. Smeden skulle have sine frikadeller. Selv til julemiddagen, hvor familien samledes om ænder og flæskesteg, tit skænket af taknemmelige bønder, der også havde et godt øje til det næste maskinelle nedbrud, hvor smeden nødvendigvis skulle purre klokken fire om natten, vankede der et stort fad med frikadeller. Blev der serveret pandekager til efterret, var han en lykkelig mand.

Lykkelig var han egentlig også fra naturens hånd. Glad og tilfreds, skønt altid bagefter i forhold til opgaver, der ikke just var så presserende. Høstmaskiner, vandingsmaskiner og symaskiner fik altid første prioritet. Man blev selv glad ved at komme der og hænge i døråbningen, og hilse på smedens Alvilda, efterhånden lige så rund som sine berømte frikadeller, som smilte og pegede og sagde: 'Han er lige deromme'. Så kunne man stå sammen med en to-tre andre, der ligeledes havde ærinde her, som dog ikke hastede, men gav muligheden for at holde snak.

Hvornår gik der så lidt glød af essen, så at sige? Det er svært at sætte en finger på, hvornår han blev lidt krumbøjet, lidt mindre glad, og Alvildas frikadeller ikke sydede helt så lystigt på panden. Smeden selv satte ord på det, som han så som en afslutning, men som andre så som et nybrud, der førte velstand med sig. For mange blev det en ny fortælling på landet, hvor man førhen havde været to om en frikadelle, og alle børn kendte til husholdningens basale begreber: grød og opstuvning. Men smeden så anderledes på det: 'EF', plejede han at sige, mens han rystede på hovedet. 'Det skete, den dag da vi blev medlemmer af EF. Da kom de små grå mænd, de myldrede frem. Se, de er overalt!'

Sandt var det, at postbuddet dagligt cyklede forbi med officielt udseende breve udsendt fra denne og hin 'instans'. Der kom kontrolbesøg og efterkontrolbesøg, folk fra amtet og folk fra kommunen. Der skulle males og sættes fliser op og installeres toilet til lærling og svend og sikkerhedsudstyr... 'Sådan har vi altid gjort' var ikke længere en gangbar forklaring og undskyldning. Huset og smedjen skulle forsvarligt adskilles 'Og Fanden og hans pumpestok skulle med ved bordet', tilføjede smeden mørkt.

Og oms og moms. Og regninger med gennemslag i et utal af eksemplarer og opbevaring i årevis og torskegilde med en bordfuld jakkesæt. Smedens regnskaber troede myndighederne pludselig ikke længere på. 'Du kan ikke leve af de beløb, du indberetter!' blev der sagt. I begyndelsen pegede smeden på sin vom. 'Se selv!' Men det bed ikke på 'de grå mænd', som han kaldte dem. 'Måske har du glemt nogle indtægter, du har haft', blev det insinueret. Smeden var ganske uforstående, i hans enfoldighed kunne han knapt forstå hentydningen. Det blev gentaget, og da det gik op for smeden, hvad der blev hentydet til, blev han for første gang i sit liv ganske imponerende vred.

Det nyttede ikke: De grå mænd forstod simpelthen ikke smedens regnskabspraksis og principper. For det første, at han ikke havde en fast takst og timeløn. Heller ikke, at avancen på varerne, ligesom timelønnen, varierede efter kunden. Magda, enken efter Grov Hans, der levede på

en halv sten, fik så godt som aldrig en regning. At smeden af og til fik en lille flaske hjemmelavet kirsebærvin eller blommesyrltetøj til sine pandekager skulle måske opgives. Men der blev afleveret en fin og sirlig regning til godsejeren, der ejede de omkringliggende plantager, foruden en større virksomhed med hovedkontor i København. Han kvitterede omgående med det noterede beløb og en overrasket bemærkning om, at det sandelig var andre og små priser, man beregnede sig her på disse kanter. Mange regninger blev først udskrevet, når smeden fik tid til at klatre op ad hønsstigen til kontoret og notere det, han kunne huske af en udført opgave. At der skulle beregnes ekstra 9 %, der snart steg til 12 ½ % og 15 % - for blot en kort stund at falde til 9 ¼ % for så straks at stige til 15 og 18 %, begreb han ikke. Han trak derfor et beløb fra hver regning, inden den skulle omses og momses. 'Så er vi to om djævelskabet', forklarede han.

Det gik selvfølgelig ikke i længden og katastrofens dag oprandt, da der stod i lokalavisen, at en lokal håndværker var blevet idømt en større bøde for 'skatteunddragelse og momssvindel'. Disse var dommedagsord, der piskede hen ad den nu asfalterede men stadigvæk smalle vej forbi smeden. Det var rygtedes, da smeden selv umiddelbart havde udbredt sig om sagen inden dommen. Bagefter kom folk ligesom tilfældigvis forbi, for at se, hvordan han tog det. Porten stod som altid åben, men der var intet liv i smedjen og ingen Alvilda ved stegepanden. Smeden selv stod lettere rådvild ved værktøjsbænken, men hænderne bevægede sig ikke. 'Det er de små grå mænd', var alt, hvad han kunne sige. 'Jeg forstår det ikke.'

Inden for en uge var de flyttet, smeden og hans Alvilda. Bøden var betalt, og han tog op til en søstersøn i Norge, hvor der var mangel på driftige folk, og de små grå mænd endnu ikke havde fundet vej. Den ældste søn flyttede ind i smedehuset; han stillede små krav til livet, lidt udearbejde, lidt varme i kakkelovnen, en smule køkkenhave bag smedjen. Samfundets fordringer var blevet betalt og smeden havde ordnet sine forehavender med de grå mænd. Men lokalsamfundet havde mistet sin mester, den, der bandt jern og ild, vand og luft. Det var en affortryllet verden, der mødte en ved smedjen. Sønnen, Jens Smed – smed blev han dog aldrig – lukkede velvilligt porten op og viste hønsstigen frem. 'Der gik det galt', fortalte han. 'Men hvordan og hvorledes har jeg ingen anelse om. Værsgo og kig!'

Jeg klatrede op ad den smalle trappe og stod i det lille rum med skråvægge og en enkelt pære i lysfatningen. Der stod et primitivt skrivebord med en stor regnskabsbog og ved siden af, en større dyngede breve og konvolutter. Det øverste brev talte et tydeligt sprog: Det konstaterede nøgternt, at smeden ikke havde indberettet indkomst og tilhørende moms for perioden fra den 11. juli til den 15. august. Unddragelse og snyd, lød et stille ekko.

I det øjeblik tog vinden til udenfor huset, og da porten som altid i smedens tid stod åben, hvirvledes støvet rundt i smedjen og kastede sig op ad hønsestigen. Siderne i regnskabsbogen, der havde stået på 1. november, dirrede og slog – en for en, fra ti til tyve – og pludselig stod bogen slået op på den 3. december.

Sådan var det gået til, indså jeg øjeblikkeligt. Smeden havde siddet med sit regnskab og var nået frem til den og den dag. Der blev som så tit kaldt på ham; frikadeller eller plovjern eller cykelstel, der krævede hans tilstedeværelse, fik deres ret, og han klatrede ned ad stigen og lod regnskab være regnskab.

Og mens han ordnede det, han skulle og dag var blevet til nat og en ny dag og en ny nat, da legede vinden med regnskabssiderne. Da han endelig kom tilbage med et 'Hvor var det nu, jeg var?' var der på vindens befaling smuttet dage og uger i regnskabet. Let at opklare, hvis ikke man som smeden ikke kunne overskue, ikke kunne kapere det ubønhørlige i en fremmed verden. I vores lille samfund ser Gud og naturen let på sådant. Men hos de grå mænd var der uorden til stede, og der fandtes takster for sligt. Det måtte smeden bøde for.

Hvilket han – og alle vi andre – så gjorde.

Thorald Brendstrup: Landskab med en smedje. Ca. 1870